

JÓZSEF ATTILA SZERELMES VERSEI

A magyar irodalom legszebb szerelmes verseit azok a költők írták, akiknek egy pillanatnyi nyugvásuk is alig volt, akik mindig valamiféle csatát vívtak korral, társadalommal, önmagukkal, gazdagokkal és hatalmasokkal egy emberibb és nyugalmasabb életért, egy tisztultabb jövőért, vagy akár pusztá létükért, megélhetésükért. Balassi a törökkel, harácsoló rokonokkal, vészhozó pörökkel viaskodva, hol a fegyveres harc szüneteiben, hol megmenekülés közben ostromolja verseivel Lósonczy Annát hosszú éveken át olyan kitartással, amire csak a legmakacsabb és legszenvedélyesebb szerelmesek képesek. Csokonai ragyogó napfényt, zengő mezőt, kies forrást és rózsaligetet idéző Lilla-versei is kegyetlen küzdelmek közepette születtek. Petőfi és majd a mi századunkban Ady, nemcsak a történelem felvetette nagy kérdésekre keresnek és adnak feletet, nemcsak a forradalmi átalakulás ügyét munkálják, de egyben új korszakot nyitnak a szerelmi líra történetében is.

Legfiatalabb klasszikusunk, József Attila szerelmes verseiben is méltó folytatója a legnagyobbaknak, klasszikus elődeinek.

Mi köti össze József Attila szerelmes verseit Balassi, Csokonai, Ady szerelmi költészetével?

Elsősorban szerelmi lírájának hatalmas hőfoka: Balassi, Csokonai, Ady végtelen szenvedélye lobog tovább József Attila legnagyobb szerelmes verseiben, az *Ódában*, vagy a *Nagyon fájban*. A szerelme József Attila költészetében nem kimérhető és elhatárolható »magánélet«, hanem az élet nagy kitárulkozása, az emberség próbája:

*az élet mint az áradás csap
a halál partszegélyein
túl, örök, szívek mélyein*

(Flórának)

Így idézi a szerelmet egyik legszebb szerelmes versében, élete utolsó évében. József Attila költészetében a szerelem szónak teljesebb és gazdagabb jelentése van, mint a köznap szóhasználatban. Felfokozott élet, teljes élet, boldogság — ezt is jelenti a *szerelme* József Attila szótárában:

*A szerelemben — mondják —
belehal, aki él.
De úgy kell a boldogság,
mint egy falat kenyér.*

(Amit szívedbe rejtessz)

A szerelem ilyen fokú misztifikálása gyakran egy élettől idegen, elvonatkoztatott, zárt szerelmi mitológia kialakításához vezet. (Ady esetében részben ez is történt a Lédá-szerelme kapcsán.) De József Attila szerelmi költészete nem szigetelődött el az élet egyéb alapvető dolgától, szerelmi líráját is a valóság nedvei járják át. Eppen azért, mert a szerelem az ő költészetében a felfokozott, teljesebb élet igényét jelenti, a szerelmet is a valóság nagyobb összefüggéseiben látja és szemléli:

*Ehess, ihass, ölelhess, alhass!
A mindenséggel mérd magad!
Sziszegve se szolgálók aljas,
nyomorító hatalmakat.*

*Nincs alku — én hadd legyek boldog!
Másként akárki meggyaláz
s megjelölnek pirosló foltok,
elissza nedveim a láz.*

(Ars poetica)

A szerelem is egyike a szabad ember, a teljes ember alapvető jogainak, amiről éppúgy nem mondhat le, amit éppúgy nem alkudhat el, mint emberi létének legelemibb jogait. Ez a szemlélet József

Attila egész szerelmi költészetének kulcsa, sarkpontja. Ez a meggyőződés-fogalmazódik meg benne újra — más összefüggésben és egyetemesebb értelemben — élete utolsó évében az erősödő fasiszta áramlat ellen emelve fel szavát:

*de mi férfiak férfiak maradjunk
és nők a nők — szabadok, kedvesek
s mind ember, mert az egyre kevesebb...
(Thomas Mann üdvözlése)*

Az a szerelmi költészet, amely ebből a szemléletből, ebből a szerelem-felfogásból fakad, nem lehet más, mint megalkuvás nélküli, tehát mélyen erkölcsös. Ez az erkölcsi erő és a szenvedély hatalmas izzása a legnemesebb költészeté és egyben megmásíthatatlan költői igazsággá éveti a biológikus-naturalisztikus sorokat is:

*Vérköreid, miként a rózsabokrok,
reszketnek szüntelen.
Viszik az örök áramot, hogy
orcádon nyíljon ki a szerelem
s méhednek áldott gyümölcse legyen.
Gyomrod érzékeny talaját
a sok gyökerecske át meg át
hímezi, finom fonalát
csomóba szöve, bontva bogját —
hogy nedűd sejtje gyűjtse sok raját
s lombos tüdőd szép cserjéi saját.
dicsőségüket susogják!*

(Óda)

A kispolgári ízlés éppen azért viszolyog József Attila szerelmes verseitől, mert a maga mindenben kompromisszumos, megalkuvásos erkölcsét-ízlését érzi kibékíthetetlen ellentétben József Attila szerelmi lírájával.

A nagy költő nemcsak akkor vall világgképéről, ha a hazáról szól; vagy az emberiség dolgairól. József Attila szerelmes versei éppúgy egy új embertípus útját készítik elő, mint közvetlenül politikusi versei és egyéb megnyilatkozásai. A *Fiatalszöveg éneke* játékos sorai közt valójában egy új ízlés boldog forradalma győzedelmeskedik:

*Táncos-hajlós lángot rakunk, sütünk,
főzünk
s hogy az arcunk tüzesedik, a kalácsnak
kényesedik,
fényesedik fonatja.*

*Kelleti magát a szél is, nyílnivaló, gyöngemellünk tapogatja,
jóságunkat tetelgeti, kerek szoknyánk emelgeti,
lobogtatja.*

(Fiatalszöveg éneke)

József Attila léletszeretete, lírájának életközelsége szerelmes verseiben a színek izzását, a reális életmozgásokat, friss üde képek nagy gazdagságát lobbantja fel. Talán csak Csokonai lírája kevert fel annyi színt, annyi illatot és annyi dallamot, mint e fényre-szömjas proletárköltő szerelmes versei. A *Mikor az utcán átment a kedves* lehetőleg finom pasztelképtől az *Óda* patétikus szárnyalásáig hányféle változatát ismeri a szerelem élményének! És magában az *Ódában* is, mint egy nagy szimfóniában, harmónikus egészlet alkot a szinte Vörösmartyra emlékeztető kozmikus pátosz:

*A pillanatok zörögve elvonulnak,
de te némán ülsz fülemben.
Csillagok gyűlnek és lehullnak,
de te megálltál szememben.*

a mellékdal édes megnyugvásával:

*(Visz a vonat, megyek utánad,
talán ma még meg is találalak,
talán kihül e lángoló arc,
talán csendesen meg is szólálsz:*

*Csobog a langyos víz, fűrödj meg!
Ime a kendő, törülközz meg!
Sül a hús, enyhítse étvágyad!
Ahol én fekszem, az az ágyad.)*

Rövid élete végén, a tragikus öngyilkosság előtti hónapokban, idegbajával küszködve, nagy lelki magányában a szerelem volt számára az utolsó tartós szál, amely a külvilághoz, az élet valóságához kötötte. A szerelemtől várja az utolsó megváltást, de egyben a szerelemhez kapcsolódik emlékeiben ekkor már minden ütés és fájdalom, amit egy idegen és ellenséges társadalomban kapott:

*Szerettél? Magához ki fűzött?
Bujdokoltál? Vajjon ki űzött?
Győzd, ami volt, ha ugyan győződ,
se késed nincs, se kenyered.*

*Be vagy a Hét Toronyba zárva,
örülj, ha jut tüzelőfára,
örülj, itt van egy puha párna,
hajtsd le szépen a fejedet.*

(Karóval jöttél)

József Attila szerelmi költészete ma már nemcsak irodalmi örökség, egy nagy költő küzdelmének képe az igazabb, teljesebb emberségért, hanem gyönyörű kifejezése a bennünk megvalósuló új ember szerelmi érzésvilágának is.

V a r g h a K á l m á n